

A sport teológiája a történelemben

Jelen tanulmány célja, hogy a sportteológiát behozza a köztudatba, főként az egyházi tekintélyek nézőpontját ismertetve. Elsősorban azt tekintjük át, hogyan változott a történelem során az emberi testtel kapcsolatos teológiai szemlélet: kitérünk ennek elvi és gyakorlati állomásaira. A tanulmány a Világiak Pápai Tanácsának keretein belül és annak hatékony segítségével íródott. Elsősorban az ott rendelkezésre álló információkat tükrözi.

A témát az intézmény által rendelkezésünkre bocsátott irodalom és a tagjaival folytatott beszélgetések alapján járjuk körül.

A tanulmány részben azt vizsgálja, mely történelmi időszakok formálták meghatározóan a kereszténység mai hozzáállását a sporthoz. Kitér ezen időszakok egyes konkrét tényezőire és fordulópontjaira, s ezeken keresztül megpróbálja nagy vonalakban felfesteni az adott kor jellemzőit a téma szemszögéből.

Kutatásunk eredményeivel szeretnénk elősegíteni annak megértését, hogyan formálódott a testhez és sporthoz kapcsolódó felfogás a történelem folyamán. Ennek alapján lehetséges azután megvilágítani, milyen meghatározó hatások formálták a katolikus egyház egyes, a témával kapcsolatos tantételeit napjainkban.

Kulcsszavak: *teológia, sport, történelem, platonizmus, Arisztotelész, filozófia, pápák.*

ÓKOR

Jelen tanulmányban szeretnénk átfogó leírást adni a katolikus egyház sportszemléletét formáló meghatározó tényezőkről. Kézenfekvőnek tűnik, hogy vizsgálódásunkat civilizációnk hajnalánál, az ókornál kezdjük. Nemcsak az emberiség tudása indult ekkor gyarapodásnak, de az emberek gondolkodásmódja is formálódott, amint arról a kor filozófiai művei tanúbizonyságot tesznek, melyek valamilyen módon napjainkra is kihatnak. Sőt, a filozófia a későbbiekben erősen hatott az egyház későbbi nézeteire, világ- és emberképére, sőt önképére is.

1. Platonizmus és az anyag elutasítása

Platón sok későbbi gondolkodóhoz hasonlóan a dualista emberszemléletet képviselte. Ez tükröződik viszonyulásában az ember testi valójához: a testet immár nem tekinti az intellektusnál tökéletlenebb komponensnek. Hogy Platón milyen előzményekre építette tanításait, az nehezen visszafejthető. Egyes források úgy látják, többek közt a keleti vallásokból merített ihletet és gondolatokat. Létezhet olyan értelmezés is, miszerint Platón tanításai elődjének túlzott testközpontúságát igyekeztek ellensúlyozni. Ahhoz mindenesetre nem fér kétség, hogy filozófiája nemcsak a testkép további alakulására, de egész kultúránkra jelentősen hatott.

A dualizmus végigvonul tanítványai művein, s mindazokéin, akik tudatosan vagy tudattalanul Platónról merítették ihletet. Így aztán Platón gondolatai különböző formákban évszázadokon át elkísérték az emberiséget. A későbbi korok gondolkodói ugyan gyakran más terminológiát használnak, ám a lényeg változatlan marad: a szellem vagy esetenként a lélek és a test különválasztása, egymással való szembeállítás vagy legalábbis éles elkülönítése.

2. Arisztotelész: „vissza a földre”

Hogy Platón hatott egész civilizációnkra, ahhoz nem fér kétség. Tanításai terjedésével és továbbgondolásával egyidejűleg azonban megjelentek a téves értelmezések is. Tanai-ból egyes elemeket előtérbe helyeztek, míg másokat figyelmen kívül hagytak.

Arisztotelész, Platón követője alighanem az eszmetörténet egyik legnagyobb filozófusa. Az ő dualizmusában az embernek két alkotórésze van. Arisztotelész gondolkodása szerint is az ember a testen keresztül van jelen a világban, ám lelke túlmutat teste határain. Arisztotelész a lelket tekinti az élet hordozójának, azaz a *hülomorfizmus* fogalma szerint ez azt jelenti, hogy a lélek olyan anyag, amely képes testet vagy életet magára öltetni.

A világegyetemben minden anyagból (*hülé*) van, s az hordozza magában a forma (*morphé*) lenyomatát. Minden dolog úgy áll elő, hogy az anyag alakot ölt. Így jön létre a márványból szobor, mikor a márvány alakot ölt.¹ Arisztotelész e gondolatai később erős hatást gyakoroltak egy másik rendkívüli gondolkodóra, *Aquinói Szent Tamásra*. Platón és Arisztotelész emberképe olyan örökség, amely végigvonult az emberiség történetén. A teológia- és filozófiatörténet alakulására nézve meghatározónak tekinthetjük a tényt, hogy az egyház, ha nem is töretlenül és fenntartások nélkül, de hajlott az arisztotelészi felfogás felé.

3. Az egyházat formáló kultúrák

Ez a két filozófiai iskola jelentősen befolyásolta az európai világgépet, és meghatározóan hatott a későbbi testszemléletre. Bár nehéz megjelölni a pontos oksági kapcsolatokat, az egyértelmű, hogy ez a két filozófiai iskola erős hatást gyakorolt az egyházra. Azt is el kell azonban mondani, hogy a korai keresztény gyülekezetekre nem csak a görög filozófiai tradíció hatott. Sok szerző egyetért abban, hogy a római és zsidó kultúra is ott volt a legfontosabb tényezők között. A kereszténységet tehát három kultúra formálta: a görög, a római és a zsidó, mindhárom a maga módján.

A görög kultúra

Mint arról fentebb már szó esett, a görög kultúrát az emberiség alapkérdéseivel való filozófiai közelítés jellemezte. Ebből kifolyólag sok iskola először inkább a világegyetem nagy kérdéseivel foglalkozott, később társadalmi kérdésekkel, és ezekre próbáltak

1 Vö. ARISZTOTELÉSZ: A lélekről, in UÓ: *Lélekképzési írások*, Akadémiai, Budapest, 2006.

válaszokat adni. Platón és Arisztotelész iskolája mérföldkő a testről való filozófiai és teológiai gondolkodásban.

A görög hagyományhoz hozzátartozik a versenyszellem, az *agón*, mely eredeti, rituális értelmében a szintiszta versengést és győzni akarást jelölte. Ez áthatotta a görögök mindennapi életét, s tekinthetjük az akkori társadalom egyik alapvonásának. Beszívárgott a kultúrába, s tulajdonképpen az egész civilizáció fejlődésének irányát megszabta, mind a gondolatvilágát, mind konkrét megnyilvánulásait. E megnyilvánulások közé tartozott a határtalan lelkesedés a fizikai teljesítmény iránt, és a győzelmi kultusz, amely elidegeníthetetlen része volt a görög sportjátékoknak.

A római kultúra

Az egyházra erős hatást gyakorló és testszemléletét formáló kultúrák sorában a római kultúra a következő. Ahogy a görögöknek, úgy a rómaiaknak is szenvedélyük volt a sport. A két kultúra sporthoz való hozzáállásában azonban nagy különbség van, mely a játékhoz való viszonyukban a legszembetűnőbb. A görögök szemében a lényeg az olimpián való részvétel és győzelem volt, míg a rómaiak inkább passzív nézőként szerettek részt venni a sporteseményeken. Rómáról mindenkinek eszébe jutnak a gladiátorok: elképzelhetjük, hogyan léptek ezek a halálra rémült rabszolgák az arénába, ahol az euforikus tömeg előtt véres küzdelmet kellett vívniuk az életükért, vadállatokkal vagy egymással. Leszámítva az esemény véres természetét a rómaiak sportéletét igazából a passzivitás különbözteti meg a görög agóntól. Sok mai szerző említi, hogy a görögök aktív, illetve a rómaiak passzív attitűdje a mai egyház gyakorlatában is fellelhető.

A zsidó kultúra

Ha kereszténységről beszélünk, nem hagyhatjuk figyelmen kívül a zsidó hagyományt. A judaizmust némi távolságtartás, sőt irtózás jellemzi a korábban említett kultúrákkal kapcsolatban. A zsidók felrőtítik a görögöknek a testi szépség kultuszát, amely majdhogynem a meztelenség kultuszát jelentette. Nehéz megmondani, mennyire érvényesült ez a meztelenségkultusz az átlag görög hétköznapi életében, de a legfőbb szórakozást jelentő, igen népszerű nyilvános sporteseményeken általános volt. A zsidó felfogás szerint Istentől kívül más nem láthatja az embert meztelenül, így aztán nem csoda, ha a zsidók elhatárolták magukat a görög szokásoktól. A zsidók sporthoz való viszonyát kettősség jellemezte. Hasonlóképp viszolygással töltötte el őket a rómaiak kedvtelése, a rabszolgák és állatok szervezett formában való legyilkolása a gladiátorjátékokon.

A legfontosabb különbség azonban, amely a zsidó kultúrát elválasztja a másiktól, a szigorú monoteizmus. Az egyistenhit különböztette meg a zsidóságot az akkori, egyre inkább multikulturálissá váló közegben.

4. Pál apostol személye

A fenti bekezdésekben nagy vonalakban felvázoltuk a fontosabb hatásokat, amelyek hozzájárultak az ókori testszemlélet kialakulásához. A körülmények ilyen bonyolult

szövedéke közepette egy új mozgalom is útjára indult: a keresztény egyház, mely mind-ezen hatások jegyeit magán viselte, és amely körülbelül háromszáz évvel később egészen Európában meghatározóvá vált.

A megszületőben levő egyház kulcsfigurája Pál apostol. Az ő személye egyesíti magában a kultúrákat. Pál, aki maga zsidó, jellegzetesen görög szimbolikát és képeket használ, hogy eljuttassa a pogányokhoz a kereszténység üzenetét. Ennek valószínűleg az a magyarázata, hogy Pál a zsidóság kozmopolita csoportjához tartozott. Bizonyos értelemben talán a görög életmód expresszivitása vonzotta. A kulturális különbségek ellenére a zsidó népcsoport egy szűkebb rétege lelkesedett a görög életformáért, és különösen a sportért.

Munkásságában, különösen a görögöknek hirdelve az ígét, jelentős figyelmet szentel a sport témájának. Gyakran használ egyértelműen görög kifejezéseket, többek között a *szepthanosz* (koszorú), *trekhó* (fut), *brabeion* (díj), *agón* (verseny) szavakat. A sportból merített metaforák Pál írásaiban igen figyelemreméltók, és a kutatók a legkülönbözőbb, egymásnak ellentmondó módokon értelmezték őket.

„Vagy nem tudjátok, hogy testetek a Szentlélek temploma, aki bennetek van, s akit Istentől kaptatok, tehát nem vagytok a magatokéi?” (1Kor 6,19).

„Mert nagy árat fizettek értetek! Dicsőítétek meg tehát Istent testetekben” (1Kor 6,20).

„Az pedig, aki részt vesz a versenyben, mindentől tartózkodik: ők azért, hogy hervatag koszorút nyerjenek, mi pedig, hogy hervadhatatlant. Futok tehát, és nemcsak vak-tában; mérem az ökölcsepásokat, s nemcsak úgy, a levegőbe csapkodva; hanem sanyargatom a testemet és szolgaságba vetem, nehogy, míg másokat tanítok, magam elvetésre méltó legyek” (1Kor 9,25–27).

„Nem tudjátok, hogy a testetek Krisztus tagja?” (1Kor 6,15).

Egyes szerzők úgy vélekednek, hogy Pált a pragmatizmus vezette a terminológiaválasztásban. A görögök, különösen a korinthusiak (akkoriban ez a város volt a gladiátorjátékok központja) számára célszerűnek látszott ilyen populáris témába ágyazni az üzenetet. Mások azonban ezt úgy látják, hogy inkább valamiféle különös szintézisről van szó, melyben szavai összekötik a keresztények spiritualitását és a görögök testi spiritualitását.

SPORT AZ EGYHÁZBAN

Miután kifejtettük, milyen tényezők alapozták meg a testhez és a sporthoz való későbbi viszonyulást, térjünk most át a sport elméletére és gyakorlatára magában az egyházban. Pál az elsők között volt a keresztények körében, aki a sportról az új vallás kontextusában beszélt. De sok más teológusra szintén hatottak ugyanezek az eszmények, így mások is beemelték a sportot az új vallás tanításaiba, illetve gyakorlatába.

1. A korai egyház

Figyelemre méltó, hogyan tesznek szert a fent említett kifejezések új, keresztény jelentésre. Különösen az *agón* szó, amely eredetileg egy tisztán görög eszményt fejezett ki,

sőt kulcsszerepet töltött be a görög gondolkodásmódban, Pál személyén keresztül azonban új értelmet nyerve immár a keresztény ember küzdelmére utal.

Bár Pál egyes metaforáit nem értjük tökéletesen, azt biztosan állíthatjuk, hogy a sportból vett szimbólumokkal együtt a görög atléta eszménye is bevonult a korai keresztény terminológiába. A korai egyház üldöztetésének kontextusában ez a szimbolika még erőteljesebb volt az első századokban. Az atléta, aki minden tekintetben felkészült, hogy győzelmet arathasson az arénában, az inspiráció forrása az üldözött és elnyomott keresztény számára.

Antiochiai Ignác püspök remekül példázza ezt: *Szent Polikárphoz*, a szmürnaiak püspökéhez írott levelében használja ezeket a szimbólumokat a II. században. A keresztényüldözés miatt Polikárp az életét kockáztatta. Ignác a levelében ezt a felszólítást intézi hozzá: „...tökéletes atlétaként viseld mindenki gyöngeségét.” Majd e biztató szavakkal búcsúzik tőle: „A nagy atléta... mégis győz.”²

A terminológia népszerűségének illusztrálására megemlíthetjük még *Caesareai Euszebioszt*, aki egyháztörténetében néhány mártír életét is elbeszéli. Közöttük szerepel egy Blandina nevű nő, akit többféle módon, embertelenül, fanatikus könyörtelenséggel kínoztak meg. Ő azonban soha nem ingott meg hitében. Olyan tulajdonságokkal rendelkezett, melyekért Euszebiosz „nemes bajnoknak” mondja. Ha a szerző ezt a rendkívüli nőt *bajnokhoz* hasonlítja, nem lehet kétségünk afelől, hogy ennek a kifejezésnek óriási jelentősége volt.

A szeretesség eszménye

A fentiek alapján láthatjuk, milyen nagy jelentőséggel rendelkezett az atléta fogalma. Ennek további alátámasztására *Johannes Cassianus* látásmódját is említhetjük. Erre az V. századi teológusra nagy hatást gyakorolt a nyugati szeretesség. Az, hogy az atléta eszményét oly nagyra értékeli, valószínűleg részben Pál apostol hatása, mely írásain amúgy is érezhető. Mikor Pál sportból merített hasonlatát értelmezi, kiemeli, hogy fontos hozzá helyesen érteni maguknak a sportversenyeknek az eszményét. Ez az egyik oka annak, hogy a rábízott szerzetesek beható tanítást kaptak az olimpiai játékokról, különös tekintettel az atléták edzésére. Úgy gondolta, ha megértik az összefüggést a kemény edzés és az olimpiai győzelem között, az segít nekik saját, szellemi síkon vívott küzdelmükben.

GNOSZTICIZMUS

A gnoszticizmust két különböző oldalról szeretném vizsgálni. Elsőként a katolikus egyház vatikáni képviselőinek nézőpontjából, az általuk írt jelentősebb könyvek segítségével.

A kereszténység története során az egyháznak szembesülnie kellett az emberi testtel kapcsolatos tévtanításokkal is. Bár Arisztotelésznél a Platónra jellemző szigorú dualizmus

² Szent Ignác levele Szent Polikárphoz, in VANYÓ L. (szerk.): *Apostoli atyák*, Szent István Társulat, 1980, 193.

már árnyalódik, még mindig sok teológusnál és gondolkodónál jelen van az ember éles szétválasztása komponensekre. Mikor Európában elterjed az újplatonizmus, a gnoszticizmus és más szellemi irányzatok, ezek hatnak az emberi testhez való keresztény hozzáállásra is.

A gnoszticizmus a téves értelmezések egyik fő forrása volt az ember testi-szellemi mivoltának tekintetében. A gnoszticizmus kavarta vita kulcsmotívuma a gnosztikusok anyagi világgal kapcsolatos szemlélete. Ez bizonyos mértékig annak tudható be, hogy a gnosztikusok nem fogadták el az Öszövetséget. A sarokkő itt talán az az íge, melyben Isten látja, hogy a teremtett világ jó.

A gnosztikusok Istenen kívül egy felsőbb istenben, a tökéletes Nagy Atyában hisznek, akiből Isten különválnék kiadások sorozata által. Szerintük tehát Isten valami magasabb rendű lénytől származik le a mi világunkba. Ily módon az egész teremtett világra úgy tekintenek, mint ami az „örökkévalótól” való elszakadás, valamiféle romlás eredménye. Az anyag, amely lényünk egy részét alkotja, tehát az ő nézetük szerint tökéletlen, sőt a spiritualitással szemben áll. A gnosztikus tanok jelentősen eltérnek a mai keresztény tanítástól Jézus Krisztus személyét illetően. A gnosztikus elképzelések szerint Jézusnak semmi köze az anyagi világhoz, olyannyira, hogy nincs is anyagi teste (akkor viszont hogyan szenvedett a kereszten?). A gnosztikusok szemében az emberi test isteni személyhez méltatlan, így tagadják a tudatosan vállalt szenvedést és halált mint az emberek bűneiért vállalt áldozatot. A gnosztikus tanok szerint a feltámadás is pusztán spirituális síkon történt.

A II. századtól kezdve sok teológus emelte fel a szavát a gnosztikusok tanai ellen. *Lyon*i Szent Iréneusz meghatározó jelentőségű gondolkodó Jézus emberi mivoltával kapcsolatban. Összefoglaló művében rámutat, hogy Jézus végigjárta az emberi élet szakaszait a születéstől a felnőttkorig. Ugyanakkor megerősíti a párhuzamot az első ember teremtése és a Fiú megtestesülése között.

Iréneusz és a gnosztikusok ellentétének egyik forrása Pál apostol néhány gondolatának eltérő értelmezése lehet. Valószínűnek látszik, hogy a gnosztikusok nem vették figyelembe, hogy Pál több értelemben is használja a *test* kifejezést.³ További ok lehet az 1Kor 15,50 bibliai szakasz túlhangsúlyozása.⁴ E kontextusából kiragadott íge alapján azt gondolhatták, hogy Pál a testet valamiféle rossznak ítéli.

A szélsőséges gnosztikusok, valamint az olyan irányzatok, mint az újplatonizmus és a manicheizmus, tanításaikkal jelentős hatást gyakoroltak a testtel és az anyagi világgal kapcsolatos szemléletre. Szószólóik az úgynevezett dualista ontológiában a halhatatlan lélek és a mulandó test közötti ellentétet hangsúlyozták.

Bár a gnoszticizmus és a hozzá hasonló irányzatok igen vitathatók, hatásuk számos szerző szerint mindmáig érezhető, és sokan tekintik őket a későbbi tévtanok fő forrásának, így például *Patrick Kelly* is. Fontos azonban szem előtt tartani, hogy bár némely tanításuk eltér mai felfogásunktól, vagy épp ellentétes vele, gyakran éppen ezek a vitatható nézetek segítenek tisztázni és jobban kifejteni a kereszténység üzenetét.

³ Uo. 10. ■ 4 „Mondom pedig, testvérek, hogy test és vér nem örökölheti Isten országát, sem a romlandóság nem fogja örökölni a romolhatatlanságot.”

Álláspontom szerint ez az álláspont tévesen tükrözi a gnoszticizmus véleményét. Úgy gondolom (és itt utalnék *Rudolf Steinerre*), éppen a téves értelmezések miatt tekintenek így a gnoszticizmusra. A szélsőséges irányzatokat leszámítva a gnoszticizmus mindenben elismeri az isteni princípium jelenlétét. Nem tekinti az anyagot rossznak vagy hitványnak. Ellenkezőleg, előrelépésnek látja ahhoz az időhöz képest, mikor az ember még nem kapott fizikai testet. Így a test földi létünk közös jellemzője. A test lehetővé teszi a lélek átalakulását, s ugyanakkor a közvetítő szerepét játssza ebben az átalakulásban. A testre lehet úgy tekinteni, mint teherre, de mindenképpen szükséges és nélkülözhetetlen. Múltunk öröksége, és spirituális növekedésünk útja is rajta keresztül vezet. Ez tart minket életben ezen a világon, s mint ilyen, nagyszerű dolog. A tisztán isteni szeretet támpontot ad számunkra, hogyan viselkedjünk a testünkben, saját testünkkel s a másokéval kapcsolatban.

AQUINÓI SZENT TAMÁS

Aquinói Szent Tamás kiterjedt munkássága képezi a skolasztikus teológiai hagyomány magját. Művein erősen érezhető Arisztotelész hatása. Arisztotelész szemlélete különbözik Platón dualista emberképétől. Platón az ember pszichoszomatikus egységét úgy képzelte el, hogy a halhatatlan lélek be van börtönözve az anyagi testbe. Ehhez képest rokoni Aquinói Szent Tamás és Arisztotelész, mivel Arisztotelész szakít Platón szigorú dualizmusával, Aquinói Szent Tamás pedig tovább módosítja az első ezredforduló dualista szemléletét: az ő látásmódjában az ember szellem, lélek és test hármasanak harmóniája.

De Aquinói Szent Tamás nem csak önmagában az emberi test kérdésével foglalkozik. Műveiben, különösen a *Summa Theologica*ban kitér a testi aktivitásra, így a játékokra is. Rögtön szembetűnik, hogy pozitívan viszonyul a testkultúrához. Ha azt a kérdést kutatjuk, hol a megfelelő helye a testedzésnek a keresztény ember életében, erre Aquinói Szent Tamásnál többféle választ is találunk.

1. A játék mint felüdülés

Az első válasz, hogy a játék kikapcsolódás. Ez a szempont például a *Nikomakhoszi etikában* található, melynek nyomán Aquinói Szent Tamás leírja, hogy a játék szükséges felüdülés az elgyötört test és lélek számára.⁵ Napjainkban ez az állítás persze közhelynek tűnhet, de helyénvaló megjegyeznünk, hogy Szent Tamás olyan időben beszélt így, amikor nem létezett még olyan tudományág, mely erre vonatkozó felismerésekkel szolgált volna. Ma már az orvostudomány, a pszichológia, a pedagógia és más tudományágak is alátámasztják ezt a nézetet. Hasonlóképp *Summa contra gentiles* című művében Tamás közvetetten utal rá, hogy a testgyakorlás gyógyír a léleknek, és segít felüldíteni a megfáradt elmét. Napjainkban pedig tanulmányok támasztják alá, hogy az aerobik jellegű testedzés kedvezően hat az ember intellektuális képességeire.

⁵ Vö. *Summa Theologica* II-II. q. 168. a. 2–4; Uő: *In decem libros Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum Expositio* I, X., lect. 9 és I. IV, lect. 16.

2. A játék mint szellemi tevékenység

Arisztotelészhez hasonlóan Aquinói Szent Tamás is hangsúlyozza, hogy az értelem az ember fő iránytűje. A természetes észnek köszönhetően vagyunk képesek olyan eredményeket gyakorolni, mint például a mértékletesség, így az értelem mondhatni zsinórmérték az életünkben.

A játékra is vonatkozik, hogy az értelemnek kell áthatnia. A játék egyértelműen hasznos és többletértéket ad az életünkhöz, ám ha az értelemmel összegegyeztetetlenül úzik, nem származik belőle több jó, mint a játék hiányából. „Emberi dolgokban mindaz, ami ellenkezik az észszerűséggel, bűn. Mármost az észszerűség ellen szól, ha valaki terhére van másoknak, ha semmilyen élvezetet nem kínál másoknak, vagy akadályozza az élvezetüket.”⁶

Ha a játékot nem az értelem vezeti, bűnné is válhat. Ebben az összefüggésben Aquinói Szent Tamás három lehetséges veszélyre hívja fel a figyelmet.

Az elsőnek a lényege: „...a szóban forgó örömet ne keressük tisztességtelen vagy kártékony tettekkel vagy szavakkal.”⁷

A másodikról így ír: „Továbbá ne hagyjuk, hogy elménk egyensúlya egészen felboruljon. Ambrus ezért mondja: »Vigyázzunk, nehogy felüdülést keresvén szétzúzzuk azt a harmóniát, mely feltétele mindennek, ami jó.«”⁸

Végül a harmadik veszély: „Harmadszor, mint az ember minden cselekedetében, gondot kell fordítanunk arra, hogy az adott személyekhez, időhöz és helyhez szabjuk magunkat, s minden körülményt kellőképpen figyelembe vegyünk, hogy szórakozásunk »illő legyen az órához és a személyhez«, mint azt Tullius mondja.”⁹

Amennyiben a játék megfelel a fenti három kritériumnak, úgy Aquinói Szent Tamás szerint az értelem szabályaival összhangban áll, s ennél fogva érényes. Ha nem, akkor, mint már említettük, akár bűnössé is válhat.

A bűn fogalma sem volt mindig tisztázva. A történelem során folyamatosan változott, hol felnagyítódott, hol pedig átalakult. Nemcsak a skolasztikusok idejében beszéltek bűnről a játékkal kapcsolatban, ez visszatérő motívum volt a történelem során. A játékot gyakran tekintették és tekintik most is léhaságnak, melyet értelmesebb tevékenységek helyett úznak, mint amilyen például a munka vagy az imádság.

Aquinói Szent Tamás is foglalkozik e kérdéssel, amikor a színészek példáját említi: játékkal töltik idejük nagy részét, mégsem bűn, amit tesznek. „Többet mondok: a színészekről könnyen gondolhatnánk, hogy túlzásba viszik a játékot, hiszen egész életüket a játéknak szentelik. Ha tehát a túlzásba vitt játék bűn, a színészek mind bűnösök lennének. S azok, akik játékukért megfizetik őket, büntársak lennének bűnükben, s maguk is bűnösök.”¹⁰

Azzal kapcsolatban, hogy bűn-e a játék, Aquinói Szent Tamás kifejti, hogy az attól függ, milyen hatással van az ember istenkapcsolatára. Itt is úgy véli, a józan ész segít tetten érni az elhajlásokat. „Az értelem által vezérelhető dolgok között a túlzás az, ami túllép

6 AQUINÓI Szent TAMÁS: *Summa Theologica*, II–II, q. 168, a. 2. ■ 7 UÓ: *De offic.* i, 20. ■ 8 Uo. 20. ■ 9 Uo. 29. ■ 10 UÓ: *Summa Theologica*, II–II, q. 168, a. 2–4.

az értelem szabályain, az elégtelenség pedig az, ami nem üti meg a természetes értelem támasztotta mércét. Említettük már, hogy a játékos vagy tréfás beszéd, illetve tett elférhet az értelem keretei között. Túlzó játék az, ami az értelem szabta határokon túllép [...] az ilyenfajta szórakozást szolgáló viselkedést, és az ilyen tréfákat [...] »udvariatlannak, arcátlannak, botrányosnak, illetlennek« mondják. Mikor egy ember merő szellemeskedésből, tréfából illetlent mond és tesz [...] ezek önmagukban véve is halálos bűnök.”¹¹

3. A játék mint önmagában vett tevékenység

Aquinói Szent Tamás a pusztá észszerűségen túlmutató irányelveket is felsorakoztat a játékkal kapcsolatban. *Boethius De Hebdomanibus*ához írott kommentárjának előszavában a játék és az elmélkedés közötti párhuzamról beszél. E párhuzamot két jellegzetességre alapozza.

Az első jellemző az öröm. Ahhoz nem fér kétség, hogy a játék örömet okoz. Ugyanakkor állíthatjuk, hogy a legnagyobb örömet elmélkedés közben éli át az ember. A másik, hasonlóan fontos jellemző, hogy a játék önmagában hordozza értelmét. Amit az ember játék közben tesz, azt önmagáért teszi, nincs azon túlmutató célja. Ugyanez vonatkozik a bölcsesség örömére. A bölcsességről való elmélkedés önmagáért való gyönyörűség.

Az isteni Bölcsesség a játék öröméhez hasonlítja önmagát: „gyönyörködtem nap után, színe előtt játszadoztam mindenkor” (Péld 8,30). Aquinói Szent Tamás is ezt a hasonlatot hozza fel: „Fuss házadba, időzz ott, játsszál ott, és mélyedj el gondolataidban!”¹²

Ebben a példában nyilvánvaló, hogy Aquinói Szent Tamás a játékot nagyon hasznosnak, és nem csupán a munkából való kikapcsolódásnak tekinti. Felismeri igazi mélységét és tartalmát. Olvasatomban Aquinói Szent Tamás úgy vélte, a játék Isten ajándéka, amelyen keresztül közelebb kerülhetünk hozzá. Nem véletlen, hogy a gyermekek annyira szeretnek játszani, hiszen ők a maguk tisztaságában még nem felejtették el azt a tiszta szépséget és örömet, amelyet ezen a világon megtapasztalni lennének hivatottak.

A FELVILÁGOSODÁS ÉS A FRANCIA FORRADALOM HATÁSA

A társadalomban lejátszódó történelmi változások természetesen az egyházra is hatottak. A XVI. század vége is jelentős időszak volt az egész egyház számára. A trienti zsinaton összegyűlt püspökök sok kérdést megválasztak, melyeket elsősorban a reformáció teológusai vetettek fel. Ugyanakkor szervezetté tették az egyházmegyékben a püspökök tevékenységét, hogy biztosítsák a megfelelő papképzést. Ezzel szervezett módon elejét vették az egyház tanításaitól való elhajlásoknak. Emellett írásba foglalták a katekizmust a hívek és gyermekeik számára. Sok pap nagyobb figyelmet kezdett szentelni a vallási életben széles körben elterjedt „pogány” elemeknek. Bizonyos értelemben megpróbálták „megtisztítani” az emberek erkölcsi életét, különösen a szexualitás terén. A fellángoló vitákra adott válaszképpen több ízben megkíséreltek végleges

11 Uo. ■ 12 S. TUGWELL: *Albert & Thomas: Selected Writings*, 527–528.

megoldásokat találni a pápa hatáskörébe tartozó kérdésekre, például a szentségekkel, a csodák elismerésével és ehhez hasonlókkal kapcsolatban.

Ám a katolikus egyház kihívásai nem értek véget a reformációval. A tudományok egyre nagyobb térnyerése és a felvilágosodás módszerei további kérdésekkel szembesítették a teológusokat. A tudományra és a felvilágosodásra adott válaszként visszatértek a biztos alapokhoz, és létrehoztak egy új, dogmatikus teológiának nevezett diszciplínát. Ebben a hit és az értelem egzakt premisszáiból levezetett, világos bizonyítékok útján igyekeztek megszilárdítani álláspontjukat.

A korai kereszténység és a középkor idején a keresztények a viták dacára is alapvetően ragaszkodtak a test és a lélek egységéhez. Ez a felfogás tükröződik vallási szokásokban és szertartások bizonyos formáiban is, amelyek egyforma figyelmet fordítanak az anyagi és a spirituális síkra.

Ám a XVII. század elején, *René Descartes* tanításai nyomán ismét hangsúlyt kapott az emberi test és lélek közötti ellentét. Az ő értelmezésében a test *res extensa*, szellemi komponens nélküli anyag. Ezzel szemben a lélek, a *res cogitans* anyagtalan, ám értelemmel bíró, s mint ilyen, előbbre való. Ennélfogva a két komponens egymással szemben állóként jelenik meg. Descartes ugyan nem ad további magyarázatot, hogy hogyan egyesül az anyagi test az anyagtalan lélekkel, de ez az elképzelése, mely a testet gyakorlatilag gépként tünteti fel, újraéleszti az ontológiai dualizmus eszméjét. Bár Descartes és a többi filozófus nem igazán tudta modellezni a különböző *res* (dolgok) kölcsönös viszonyát és összefüggését, elterjedt ez a különbségtétel.

„Ez az idegen antropológia, mely tévesen szemléli azt az egyedülálló test-lélek ötvözetet, amely az ember, összeegyeztethetetlen a kereszténységgel. Mégis makacsul tartja magát. Ma is él és virul, miközben maga a mótely.”¹³

Sok szerző megerősíti, hogy az egyház emberszemléletére is hatott a karteziánus látásmód. Példa erre az imént idézett kortárs amerikai teológus, *John J. Myers* érsek *A Theological Reflection on the Human Body* [Teológiai elmélkedés az emberi testről] című tanulmánya. Ebben a szerző leszögezi, hogy a testet és lelket különválasztó karteziánus antropológiai szemlélet tévút, ezenfelül kifejti, milyen következményei vannak az egyházra és az ember életére nézve, különösen a nemiség szempontjából.

Bár a Descartes által újraélesztett dualista ontológiáról kimondatott, hogy összeegyeztethetetlen a kereszténységgel, bizonyos formákban a mai napig tartja magát, és Myers megerősíti, hogy hatása még ma is nyilvánvaló.

1994-ben *II. János Pál* pápa a családokhoz írt levelében felemelte a szavát a test és a lélek ilyesféle szétválasztása ellen: „Épp a racionalizmus állítja szembe radikálisan az emberben a lelket a testtel, s a testet a lélekkel. Ehelyett az ember személy a test és a lélek egységében. A test soha nem vezethető vissza a pusztá anyagra...”¹⁴

Kimondja, hogy a Descartes-féle test-lélek-szembeállítás többek között oda vezet, hogy a szexualitás a manipuláció és abúzus terepévé válhat a tisztelet és egység helyett. Ezeket a gondolatokat jól kifejti *A test teológiája* című könyvében.¹⁵

13 J. J. MYERS: *A Theological Reflection on Human Body*: www: <http://www.ewtn.com/library/BISHOPS/HUMNBODY.HTM> ■ 14 II. JÁNOS PÁL: *Levél a családokhoz*, n. 19. ■ 15 Kairoshz, Budapest, 2008.

Charles Taylor kortárs filozófus „exkarnációnak”¹⁶ nevezi a szellemi élet tartós testetlenítését, amely egyre jobban eltér a testben való léttől. Ugyanakkor elsősorban a fejre összpontosít. E leválasztás a katolikus teológiára is rányomja a bélyegét, valamint az egész egyházra és annak képviselőire. A fizikai tevékenység elválasztása a tisztán szellemi és spirituális tevékenységektől egyenesen következik ebből a gondolkodásmódból.

Descartes tehát újabb olyan irányzatokat hívott életre, amelyek különválasztják a fizikai és mentális tevékenységeket, és amelyek csakis a fejre összpontosítanak. Ebből tévesen az vezethető le, hogy a lelki élet nem függ össze, sőt távoli kapcsolatban sem áll a fizikai tevékenységekkel.

Nyilvánvaló, hogy ezek nem egyszerűen teológiai formulák vagy dogmák, amelyek csupán az egyház életét érintik. Az egyháznak választ kell adnia a társadalmi változásokkal, a tudomány fejlődésével egyidejűleg felmerülő számos kérdésre. A humán tárgyak, illetve a technika és az orvostudomány fejlődése hatnak egymásra, és mindezek szintézise végül visszatükröződik a teológiában. Ez mindenképpen rászorítja az egyházat, hogy a teológia mindig friss és élő tudomány maradjon.

Az emberi test teológiai elemzése sem maradhat ki e körből, hiszen vizsgálódásának tárgya, az emberi test még sok más tudományág érdeklődésének homlokterében áll. Így aztán, a közös cél érdekében ezekhez a tudományágakhoz is közelítenie kell a teológiának, hasznosítva ismeretanyagukat. Ahogy a felvilágosodás hatott számos keresztény nemzedék spirituális gyakorlatára, az orvostudomány, a genetika és más tudományágak is hatnak az egyház testszemléletére.¹⁷

A katolikus egyház modern világhoz való viszonyulására mély hatást gyakorolt a francia forradalom. Azzal együtt, hogy indítékai közt sok nemes eszme szerepelt, gyakorlatilag vallásellenesnek mondhatjuk. E vallásellenességnek egyik gyökere talán az elégedetlenség az akkori papság viselkedésével szemben.

Bár a forradalom alapvető jelszava a „szabadság, egyenlőség, testvériség” volt, a katolikus egyház és általában a vallási intézmények erősen megsínylelték ezt az időszakot. Franciaországban a pápai hivatal befolyása jelentősen lecsökkent. Papokat végeztek ki, egyházi birtokokat koboztak el, egyházi személyeket száműztek, és sok más módon gázoltak a szabadságjogokba.

Az egyház és különösen előljáróinak a reakciója érthető: defenzívába vonultak, és fenntartásokkal viseltek a világgal és a francia forradalom minden hozadékával szemben. Ez a hozzáállás a XIX–XX. század folyamán kifejeződött a pápai dokumentumokban is (például a *Syllabus errorum*ban, vagyis az elítélt tévedések jegyzékében),¹⁸ sokszor drasztikus formában. Bizton állíthatjuk, hogy ez nem a fejlődés korszaka volt a teológia tudományának történetében, különösen nem a test vagy a sport kérdéskörét tekintve. Hadd jegyezzem meg, hogy a gyanakvás nem csak az egyház soraiból eredt. Az

16 CH. TAYLOR: *The Secular Age*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., 2007

■ 17 Nem szabad elhallgatnunk, hogy a teológusok nem olyan régóta tanulmányozzák a test és a sport témáját. Pillanatnyilag ez tűnik a leglogikusabb véleménynek. ■ 18 1864-ben jelent meg IX. Piusz *Quanta cura* kezdetű enciklikájában.

egyház ugyan állami engedéllyel újraszerveződött, mégis úgy tekintettek rá, mint ami ellentétes a köztársaság eszméjével. Célpontjává lett a „kereszténytelenítésnek”, mely a vallás száműzését jelentette a francia társadalomból.¹⁹

A MODERN IDŐK PÁPÁI

Az első világháború utáni Európában a sport ismét a széles néprétegek életének részévé vált. Sőt az újjáépítés eszméinek is hordozója lett. Bizonyos értelemben a népszerűség egy része számára mintegy az egyház korábbi helyét vette át. Ennek kapcsán érte az egyházat az a kritika, hogy nem tulajdonít elég nagy jelentőséget a sportnak.

Megmutattuk, hogy az emberi test témája és áttételesen a sporté és a fizikai tevékenységé mindig is jelen volt az egyházban. Gyakran tűntek fel karizmatikus személyiségek, akik életet leheltek a témába; tekintetbe vették az ember mindennapos életét, és azt az emberi szükségletet, hogy megtapasztaljuk a saját testünket és különböző mozgásformáit. Ezzel együtt a sport nemigen került bele az egyház hivatalos tanításába. De anélkül, hogy erről hivatalos állásfoglalás született volna, az ember saját teste olyan alapkérdés, hogy a kereső emberre – legyen bár teológus, filozófus vagy más – mindig is jellemző lesz a vele való foglalkozás.

Amielőtt ez a belső emberi szempont hangsúlyt kapott volna, az egyháznak jelentős változáson kellett keresztülmennie. Paradigmaváltásainál az egyház akkor állt elő nyíltan újdonságot jelentő gondolatokkal és tényekkel, mikor úgymond megérett rájuk az idő. A kései XIX. század és a XX. század első felének a II. vatikáni zsinat által elismert új irányzatai foglalkoznak a testiség témájával is, amely többek közt a házasság, a párkapcsolat és a sport témájában jelenik meg. A múlt század pápáinak írásai is megerősítik e tendenciát. Ők az említett témák némelyikét kulcsfontosságúnak tekintették, és maguk is képviselték azt a szemléletbeli változást, amelyet az egyház a II. vatikáni zsinat után deklarált.

Bár a zsinat nyitotta meg az ajtót az emberi testtel kapcsolatos komplex párbeszédhez, igazából itt már csak kicsúcsosodott az a folyamat, melynek során bizonyos gondolatok utat akartak törni maguknak. Említsük meg itt a XX. század pápai megnyilatkozásait a sport témájával kapcsolatban a lelkipásztorkodásról és a nevelésről szóló különböző dokumentumokban.

Mondhatjuk, hogy még ha a sport témája nem is foglalt el központi helyet az 1890 és 1950 közötti egyházban, a kor pápái szinte mind pozitívan ítélték meg a sportot és a hozzá kapcsolódó értékeket. A különbségek inkább ott érhetők tetten, hogy mekkora hangsúlyt fektettek a sport témájára, ami megmutatkozik abban, milyen gyakran tértek ki rá szóban és írásban. Ennek fényében tanulmányunkban két személyiséget emelünk ki, akik jeleskedtek a sport teológiájában: XII. Piuszt és II. János Pál pápát.

Ezzel együtt szeretném hangsúlyozni, hogy egyetlen pápa sem állt negatívan a sporthoz. Például X. Piusz 1905-ben fogadta *Pierre de Coubertint*, aki látogatása után nyilatkozott is a pápa fogékonyságáról a sport iránt: „A legtöbb vallási előjáróval ellentétben

¹⁹ <http://www.historytoday.com/gemma-betros/french-revolution-and-catholic-church>

X. Piusz és *Merry del Val* bíboros-államtitkár semmiféle előítéletet nem mutatott a sporttal szemben.”²⁰

XI. Piusz pápa esetében még hangsúlyosabb volt a támogató hozzáállás, aki hegymászóként egykor maga is megmászta a Monte Rosát. Sporteredményeinek tiszteletére az ő eredeti nevét viseli egy angol hegymászó-egyesület, az Achille Ratti Climbing Club.²¹ Tehát XII. Piusz elődei is támogatták a sportot, és erre írásaikban is kitértek (XI. Piusz öt levelet írt a sport témakörében), mégis XII. Piusz kapta a „sportolók pápája”²² becenevet, mint aki a leginkább szívén viselte a sport ügyét. XI. Piusz például tiltakozott azon vád ellen, hogy az egyház nem viseltetik elég figyelemmel a sport ügye iránt, és leszögezte, hogy az egyház soha nem tagadta a sport hasznát. Emellett arra is kitért, hogy az egyház tudatában van a sport pozitív hatásainak a nevelésben és az oktatásban.

1. XII. Piusz

A második világháború után Európa nagyon ingatag állapotban volt. Ez különösen mélyen hatott az akkori népesség szociális helyzetére. Egyes országokban a politikát is szélsőséges irányok felé vitte el, elsősorban forradalmi mozgalmak formájában. Olaszországban így alakultak ki a katolikusellenes mozgalmak, melyek a szekularizálódást tüzték zászlajukra.

XII. Piusz egyik első feladatának tekintette, hogy valamit kezdjen az egyház testiségre vonatkozó felfogásáról kialakított nézetekkel. Ezek gyakorlatilag a korábbi kritikák folytatásai voltak. Egyes szerzők úgy vélik, az egyházat ért bírálatok, miszerint elhanyagolja az emberi testet, előítéleten alapulnak.²³ Ugyanakkor azt gondolom, hogy ezeknek az előítéleteknek a túlnyomó része a keresztény tanítás és általános gyakorlat eltestetlenítéséből fakad, melyet az egyház negatív önreklámként használt.

Bátorító ellenérvként idézhetjük a pápát 1942-ből:

„Olyan idöket élünk, amikor hangsúlyos a »testkultúra«, s az egyházat ennek elhanyagolásával vádolják. Ez alaptalan vád! Az egyház sosem ítélte el a testgyakorlás természetes, egészséges és jótékony hatását. Sőt, ha nem akadályozzák, nemcsak fegyelmre tanít, de javíthatja is az ifjúság nevelésének hatásfokát. Sőt alátámasztja és a gyakorlatba ülteti át azt az elvet, miszerint a test dolgait alá kell rendelnünk a lelkieknek. Emellett segít visszaverni a szellemiektől és lélektől megfosztott test kultúrájának veszélyes hullámaint.”²⁴

A sportot XII. Piusz pápa a test megregulálásának tekintette, amely szerinte ilyen módon szorosan összefügg az erkölccsel. Ezért az egyháznak figyelmet kell fordítania erre a témára. Ugyanakkor aggályainak adott hangot a materializmussal kapcsolatban, s bár elismerte az emberi test szépségét, anyagi mivoltunkat nem szemlélte magasabb rendű értelmezésében, az Istentől rendelt, ám a bűn által elvesztett halhatatlanság tükrében. A sárból vétetett testnek a földbe kell visszatérnie. Ám Isten majdan újból életre

20 K. LIXEY: *Sport in Magisterium of Pius XII*. Unpublished text, Vatican. ■ 21 <http://www.achille-ratti-climbing-club.co.uk/> ■ 22 K. LIXEY: *Sport in Magisterium of Pius XII.*, i. m. ■ 23 Kevin Lixey személyes közlése, 2012. november 19. ■ 24 K. LIXEY: *Sport and Christianity*, CUA Press, 2012.

kelti. Eszerint kell az egyháznak becsben tartania a testet, mert az – ha visszatér is a földre – elváltozva bár, de feltámad.

2. II. János Pál, az „atléták pápája”

Semmi nem mutatja jobban II. János Pál pápa pozitív viszonyulását a sporthoz, mint hogy teológusok az „atléták pápájaként” emlegették. Pozitív hozzáállása annál is értékesebb, mert saját tapasztalatából táplálkozott. Gyermekkorától aktívan sportolt, és ez hobbiként egész aktív pályafutása alatt megmaradt. Érdekességként megemlíthetjük, hogy a vatikáni helikopterleszálló-pályát átépíttette teniszpályává, amelyet gyakran használt is. Nemezszer nyitott meg sporteseményeket, s az ilyen alkalmakkor mondott beszédeiben is tükröződik a sport iránti elismerése. Úgy vélte, a sport remek eszköz az ember és a társadalom jobbítására, az ember fizikai és mentális képességeinek fejlesztésére. E forrásokat tanulmányozva nyilvánvalóvá válik számos szempont, amelyet hangsúlyozott és a legmagasztosabb értékekhez kapcsolt.

Az ember testi szintje

Napjainkban a sport leginkább az ember testi szintjére vonatkozó fogalom. Jótékonyan hat az egészségre, javítja az állóképességet és fejleszti az ügyességet. Ha testbe vagyunk teremtve, akkor kötelességünk gondját viselni ennek az ajándéknak. Ha semmibe vesszük testünk jelzéseit, azzal semmibe vesszük a kinyilatkoztatást, miszerint Isten a saját képére és hasonlatosságára teremtett minket. Ám fontos tudnunk, hogy minden érzet, vágy, érzelem, amelyet a testünk küld, valamilyen okkal támad fel. Ha átengedjük az uralmat a testünknek, könnyen eltévedünk, félreértjük magunkat. Így elvétjük a belső hangot, amelyet Isten adott nekünk, hogy parancsolataira emlékeztessen minket. Ugyanakkor ha hosszú távon figyelmen kívül hagyjuk testünk jelzéseit, az egész egység „meghibásodik”, vagyis megbomlik az egyes részek közötti, egyébként fennálló harmónia. Tehát a pápa a sporttevékenységeknek ezt az aspektusát tartotta a legelőbbre valóknak.

A sport szerepe a nevelésben

Elődeihez hasonlóan II. János Pál elutasítja a vádat, hogy az egyház nem fordít elég figyelmet az emberi testre. Sőt ő maga fejt ki, miért is érdemel az emberi test kitüntetett figyelmet. Gyakorta hangsúlyozza, hogy a test kérdésköre a tanítóhivatal és az ő elődei részéről egyaránt jelentős figyelmet kapott. Szerinte az egyház mindent nagyra becsül, ami hozzájárul az ember testi-lelki fejlődéséhez, és ily módon a harmóniához. Pál ebben a szellemben fogant levele, a Korinthusiakhoz írt első levél is ebben a meggyőződésében erősíti meg: „Mert nagy árat fizettek értetek! Dicsőítétek meg tehát Istent testetekben” (1Kor 6,20).

Azt is kifejti, hogy a sportban ilyen értelemben erkölcsi és nevelő erő rejlik. Fejleszti az erényességet, az önfegyelmet és a belső egyensúlyt. Az imént idézett páli szakasszal összefüggésben azonban azt is hangsúlyozza, hogy a fontossági sorrendben első helyen

áll az Isten által teremtett és Jézus Krisztus áldozata által újjászületett lélekről való gondoskodás.

Ha meg akarjuk érteni II. János Pál pápa nézőpontját az emberi testtel kapcsolatban, érdemes elolvasni *A test teológiája* című könyvét, mely az 1979 és 1984 közötti általános kihallgatásokon tartott katekéziseit gyűjti egybe. Elmékedéseinek középpontjában a személy és méltósága áll Krisztus misztériumának fényében. Itt is Szent Pál gondolatmenetét követi, mikor azt hangsúlyozza, hogy az emberi test lehetővé teszi a szabad önátadást és mások javának szolgálatát. Mindenkinek megvan a lehetősége, hogy megajándékozza a másikat saját testével, „egy testté” válván, hiszen Isten gyönyörködik a házasságban, ezért teremtette az embert férfivá és nővé. Testünk az egység és a közösség eszköze. Ha be akarjuk teljesíteni Isten akaratát, tudatában kell lennünk ennek az egységnek. A pápa Aquinói Szent Tamás tanítására is támaszkodik, hogy szélesítse látókörünket a test dolgait illetően. Isten mesterművének kell látnunk magunkat, hogy meglássuk és megtapasztaljuk a láthatatlant: a spirituálist és az istenit. A II. vatikáni zsinat ilyen fényben látja az embert. Az embert mint Isten képmását, akinek csak az „őszinte odaadásban”²⁵ van gyönyörű lehetősége az igazi egyesülésre. János Pál gondolatai ily módon utat mutatnak azt illetően, hogy miként tudunk hatni egymás hozzáállására, megmaradni az isteni és felebaráti szeretetben, és megvalósítani az egységet. Nyilvánvaló azonban, hogy itt inkább az intimitás témakörére összpontosít, mintsem a modern sport kérdéseire.

Nemzetközi szinten

II. János Pál meglátásai a sporttal kapcsolatban nem a sportoló egyénre korlátozódnak. A pápa rámutat hogy a modern sportnak interperszonális s azon túlmutatóan nemzetek közti vonatkozásai is vannak. Amikor egy sporteseményre emberek milliói gyűlnek össze, az nagyszerű alkalom a keresztény üzenet terjesztésére. Egy ilyen nemzetközi szintű esemény alkalmas arra, mondja a pápa, hogy falakat döntson, értve ezen a faji, kulturális, politikai és vallási különbségeket, és megerősítse az emberiség családjának egységét. „Ezekben az erőszakkal terhelt időkben a sport segíthet megteremteni a békés egységet” – mondta a 33. Európai, Afrikai és Földközi-tengeri Vízisísbajnokság alkalmából tartott beszédében 1979-ben.

„Európa egységét – azért ezt hozom fel példának, mert a többség erről a földrésről származik – persze nem a futball fogja megteremteni. De tény, hogy a sport segíthet a résztvevőknek jobban megismerni és tisztelni egymást, és megtapasztalni a határokon átívelő szolidaritást.”²⁶

Ezért nevezte a sportot több ízben is „a legnagyobb missziós terepnek”.

25 R. FEENEY: *Catholic Perspectives on Sport, From Medieval to Modern Times*, Paulin Press, 2012.

■ 26 Human and Sporting Qualities Make Men Brothers, To the Representatives of the UEFA Meeting In Rome, Rome, June 20, 1980. In R. MULLER – C. SCHAFER: *The Pastoral Messages (Homilies, Angelus Messages, Speeches, Letters) of Pope John Paul II That Refer To Sport*, Pontifical Council for the Laity.

A sport veszélyei

A sporttal kapcsolatos elmékedéseiben sem mulasztott el azonban óvatosságra inteni II. János Pál. A felsorolt hasznok egyrészt nem automatikusak, másrészt el is lehet veszíteni őket. Folyamatosan igyekezni kell, hogy a sport megmaradjon tisztaságában, s közvetítse annak tiszta üzenetét, hogy az ember harmonikus fejlődését szolgálja. Az olyan szennyes gyakorlat, mint amilyen a dopping, a megvesztegetés vagy az eredmények meghamisítása, mind a sport eszmeiségének alapvető félreértéséből ered. Ha sikerül tisztán tartanunk ezt az eszmeiséget, és összekapcsolni a keresztény szellemiséggel, mindezek a rossz jelenségek idővel megszűnnek. A pápa arra szólít fel, hogy kitartóan tisztítsuk meg a sportot, hogy valóban ezeket a sajátosan emberi célokat szolgálja, vagyis a test és a lélek optimális fejlesztését Istennel és egymással való közösségben.

ÖSSZEGZÉS

A katolikus egyházra még mindig jellemző az a hozzáállás, hogy a sportra új hívek toborzásának eszközeként tekint. Szükségesnek tűnik felülvizsgálni ezt a fajta álláspontot. Éppen ez az egyik célja a sport teológiájának, mely az emberre és az ember testi-lelki mozgására fókuszál, melyek szorosan összefüggenek. Régóta jelen van az igény, hogy foglalkozzunk a sporttal mint önmagában értéket hordozó tevékenységgel. Ugyanakkor az információs társadalomban a média által „leomlanak a gátak”, és a sport rendkívül széles kört ér el, ennek pedig megvannak a maga veszélyei. Ez a tendencia nagyon könnyen tévútra terelheti a sport eredeti eszméjét, és épp a benne rejlő értéktől foszthatja meg. Ha „az öröm és remény, a gyász és szorongás, mely a mai emberekben, főként a szegényekben és a szorongást szenvedőkben él, Krisztus tanítványainak is öröme és reménye, gyásza és szorongása”,²⁷ akkor nem szabad szemet hunynunk e veszélyek fölött, s meg kell tisztítanunk a sportot az évezredek szennytől, amellyel az emberiség bemocskolta.

A sportteológia és az etika segíthet abban, hogy a sportot ismét fantáziadús, nem haszonelvű, humorban és spontaneitásban gazdag tevékenységként láthassuk. *Jürgen Moltmann* protestáns teológus azt mondja: a sport a maga komolyságával felüdülést jelent a hétköznapokhoz képest. A sport ilyen formája a keresztény ember számára megmutatja az eltűnő reményt, hálát és ünnepet. Az, hogy a sportban a teljes ember képes feloldódni, nem a komolyság ellentéte, ellenkezőleg. Ebben a tanulmányban megpróbáltuk nagy vonalakban bemutatni azokat a tényezőket, és kiemelni néhány hatást, amelyek az emberi testre vonatkozó keresztény szemléletet formálták.

Fordította: Sulyok Borbála

A szerző a Dél-Csehországi Egyetem tanára.

A fordítás forrása: www.laici.va

²⁷ *Gaudium et spes*, n. 1.

Vojtěch Svoboda: Theology of sport in history. *The aim of this study is to introduce the theology of sport as an actual topic. It deals mainly with the question of how the issue is viewed by ecclesiastical authorities. The main attention is given to the description of the theological perception of the human body from the historical perspective, including specific approaches and practices. The study was written in the Pontifical Council for the Laity and with its intensive help. It primarily reflects the information provided there.*

This topic has been described using the analysis of the literature provided by this institution, as well as on the basis of the interviews with its representatives.

The study assesses which historical period fundamentally shaped today's Christian perspective on sport. It describes some specific elements and moments and based on them it tries to determine the general characteristics of such period with respect to the subject.

The results of this study aim to contribute to the understanding of how the image of the body and sport developed throughout history. On this basis it is possible to assess what significantly influenced the emergence of specific dogmas appearing in the Catholic Church today in relation to this subject.

Keywords: *theology, sport, history, platonism, Aristotle, philosophy, popes.*

